

Президент України

Верховна Рада України

ЗВЕРНЕННЯ

депутатів Київської обласної ради

до Президента України та Верховної Ради України про перейменування Автономної Республіки Крим на Кримськотатарську автономію в Криму

Ми, депутати Київської обласної ради VII скликання порушуємо питання перейменування Автономної Республіки Крим на Кримськотатарську автономію в Криму на підставі наступного.

Історичні долі кримськотатарського та українського народів тісно переплетені, а виклики сьогодення є спільними для обох народів та глибоко вкорінені у подіях минулого. Втрата державності, примусове витіснення, геноцид та дискримінаційна колонізаторська політика – це ті історичні травми, наслідки яких ми, українці та кримські татари, вимушені долати досі. Від того, як ми спільними зусиллями подолаємо наративи минулого, залежить не тільки порозуміння, але й доля української державницької ідеї.

Так Кримське ханство, довготривале сусідство з яким визначило характер українсько-кримськотатарських відносин та взаємопроникнення культур, припинило своє існування формально у 1783 році, а фактично у 1774 році із підписанням маніпулятивного, як би зараз сказали: «гібридного» Кючук-Кайнарджійського мирного договору, нав'язаного Російською імперією Порті. Сумнівна «незалежність» призвела до руйнації столітніх традицій управління, політичної структури та призвела до внутрішніх конфліктів, що, в свою чергу, призвело до примусового приєднання територій Кримського ханства (на той момент це не тільки кримський півострів, але й північне Причорномор'я) до Російської імперії.

Російська колонізаційна політика, дискримінація місцевого населення, релігійні утиски, нові методи управління взамін традиційних та загарбання земельних наділів, призвели до потужної хвилі примусової еміграції кримських татар з Криму протягом 19 століття. Рух у напрямку реформування застарілих політичних та суспільних інституцій, зокрема у сфері освіти, що розпочався наприкінці 19 століття та посилювався після революції 1905 року в Російській імперії, подарував кримськотатарському

народові надію на покращення власного становища та спричинив модернізацію етнічно-релігійної самосвідомості народу.

Ці та інші зрушення дозволили кримським татарам бути не тільки активними учасниками карколомних подій, що розпочалися в Російській імперії у 1917 році, але й самим сформувати власний уряд та скликати національні збори – Курултай кримськотатарського народу. Вже у грудні 1917 року проголошена Кримська народна республіка була визнана Українською Центральною радою. На жаль, сподіванням на відновлення державності, які поділяли й інші поневолені народи Російської імперії, не судилося здійснитися і вже наприкінці січня 1918 року в Криму розпочався більшовицький терор, а у лютому було розстріляно голову уряду Республіки Номана Челебіджіхана.

Процеси, що відбувалися у міжвоєнний період, а саме у 1920-ті роки, для кримських татар і Криму за характером і наповненням були ідентичні до процесів, що мали місце в Україні. Створення Кримської Автономної Радянської Соціалістичної Республіки, політика коренізації, залучення місцевих еліти до влади, культурне «відродження» – це та інше передувало масовим репресіям 1930-х років. Кульмінація терору припала на 1937 рік, коли були заарештовані та розстріляні кримськотатарські діячі науки, культури, освіти, партійні керівники та члени уряду. Поза сумнівами той факт, що знищення кримськотатарської політичної та культурної еліти залишило глибокий слід в історії народу, спричинивши наслідки, які відчуються й досі.

Голод 1932-1933 років, який призвів до загибелі мільйонів українців, залишив слід і в історичній пам'яті кримськотатарського народу, адже місцеве населення кримського півострову не лише постраждало від злочинної політики влади, але й рятувало українців, що тікали від голоду в Крим з материка.

Друга Світова війна для кримських татар ознаменувалася не лише трагедією окупації ворожими військами, але й зрадницьким примусовим виселенням всього народу. Депортація кримських татар розпочалася 18 травня 1944 року. Радянський репресивний апарат було використано для виселення усього народу, включно із жінками, дітьми та людьми похилого віку. Кінцевими пунктами призначення були: Узбекистан (151,083 тис. осіб, серед них в Ташкентській області – 56 тис., Самаркандській – 32 тис., Андижанській – 19 тис., Ферганській – 16 тис.); Урал (Молотовська та Свердловська області, Удмуртська АСРР) та Європейська частина СРСР (Костромська, Горьківська, Московська області та Марійська АСРР). Загальна кількість депортованих становила майже 200 тис. осіб. В результаті

насильства з боку держави кримські татари стали народом у вигнанні (Сюргун кримськотатарською).

Відсутність житлових умов, брак харчування, непристосованість до нових кліматичних умов та швидке поширення хвороб, стали причинами важких демографічних наслідків протягом перших років вигнання. Кримські татари гинули тисячами у вигнанні, а народжуваність перевищила смертність лише у 1948 р. Чоловіки, що на момент депортації перебували на фронті, були відправлені до трудармії після завершення бойових дій. Вони отримали змогу відшукати свої сім'ї лише після 1948 року.

Місця розселення кримських татар отримали назву «спецпоселення» за аналогією із віддаленими районами виселення репресованих та розкулачених у 1930-х рр. Режим спецпоселення керувався спецкомендатурою. За наказом Президії Верховної Ради СРСР від 1948 р. полишати такі поселення суворо заборонялося.

Режим спецпоселень почав пом'якшуватися у 1954 р. та був скасований у 1956 р. Кримські татари отримали можливість вільно переміщуватися по території СРСР, окрім Кримського півострова. Саме боротьба за право повернення на батьківщину стало фундаментальною основою кримськотатарського руху.

Бажання повернутися на батьківщину призвело до появи потужного руху – боротьбу за власні права, що став прикладом не тільки для інших поневолених народів Радянського союзу, але й для правозахисників та дисидентів Москви та Києва. Кримські татари спромоглися практично втілити те, про що у світі тоді лише говорили, а саме ненасильницький спротив. Як результат, внесок кримських татар у розпад Радянського союзу є беззаперечним. Довготривалий процес боротьби та подолання спротиву радянської влади призвів до консолідації кримських татар, появи сучасної національної свідомості народу. Таким чином, злочинний намір радянської влади знищити цілий народ не став реальністю.

Попри те, що наприкінці 1980-х – на початку 1990-х років відбулося масове повернення кримських татар на батьківщину, в Крим, на превеликий жаль відновлення історичних прав депортованого народу не було здійснено, а заходи із адаптації та інтеграції кримських татар не проводилися належним чином. В першу чергу це було спричинено політичними обставинами, в яких існував Крим у 1990-ті роки, а також тим фактом, що при владі залишилася стара радянська партійна номенклатура. Незважаючи на те, що ті чи інші зрушення щодо наданням прав кримським татарам відбувалися, в різний час, завдяки поодиноким зусиллям українських управлінців. В цілому ж прослідковувалась недалекоглядність та маргінальність українських

політиків, їх небажання приділяти належну увагу проблемам кримськотатарського народу.

Кримські татари неодноразово виступали на захист суверенітету української держави та підтримку української національної ідеї. Так було в 1991 році, коли не тільки доля Криму, але й доля України була невідома. Так було в 1994 році, коли виникла реальна небезпека сепаратизму. Так було в 2004 році, коли під час Помаранчевої революції, кримські татари зайняли чітку проукраїнську позицію та стали на захист демократичних цінностей. Зрештою, події не надто віддалені у часі, а саме 2014 рік та анексія Криму, продемонстрували нам, що попри всі негаразди та недоліки політичних рішень Києва, що мали місце у 1990-х та 2000-х, кримські татари стали зрілою, свідомою та невід'ємною частиною української політичної нації.

Поза сумнівами, кримські татари є корінним народом Криму, а не національною меншиною. Але, на жаль, протягом довгих років це не визнавалося українською владою. Лише в 2014 році, коли виникла загроза анексії Криму, Верховна Рада України постановою від 20 березня визнала кримських татар корінним народом України, а Курултай і Меджліс – його вищими репрезентативними органами. Однак, попри вимоги Декларації ООН «Про права корінних народів», українська влада за 6 років не спромоглася схвалити спеціальний закон про статус та права корінних народів. Тим не менш, було розпочато процес внесення змін до Конституції України стосовно статусу Автономної республіки Крим. Пропоновані зміни були покликані забезпечити права кримськотатарського народу. На превеликий жаль, відповідний проект змін не було схвалено за попередньої влади. Про створення національної, кримськотатарської автономії в Криму, йшлося і при новій владі під час її злету у 2019 році. Водночас жодних зрушень у цій справі не помітно.

Нагальна потреба у проголошенні Кримськотатарської автономії в Криму замість Автономної республіки Крим, як рудименту радянської доби, визнається не лише кримськими татарами, експертами, аналітиками та вченими, але й українським народом. Так за даними опитування, проведеного фондом «Демократичні ініціативи» та Центром Разумкова у 2018 році – 50 % населення України підтримують створення Кримськотатарської національної автономії, в той час як лише 28 % респондентів виступають проти. На підтримку окресленої ідеї свого часу виступали Петро Порошенко, Анатолій Гриценко, Андрій Садовий, Святослав Вакарчук.

Спільність історичної долі кримських татар та українців, відносини, що закорінені у глибині віків, виклики та спільний ворог, історична справедливість – це лише основні причини, які змушують нас забезпечити

права корінного народу Криму – кримських татар, перейменувавши Автономну Республіку Крим на Кримськотатарську автономію в Криму.

Ми свідомі в тому, що дане перейменування може вплинути на процеси пов'язані з міжнародними арбітражами по питаннях анексії Автономної республіки Крим, територій Донбасу та російської агресії проти України в цілому. Виходячи з цього, просимо підійти виважено, з державницькою позицією, до підготовки та реалізації даного питання, так як відновлення історичної справедливості має бути конструктивним процесом для України, як держави та державотворчих процесів в цілому, підсилувати, а не втрачати діючі міжнародні та геополітичні позиції держави Україна на міжнародній арені.

**Підтримано рішенням
Київської обласної ради VII скликання
від 15.10.2020 № 896-36-VII**